

A Judit-dráma problémája.

Pukánszky Kádár Jolán „A Nemzeti Színház százéves története“ c. művében (6. l.) említi, hogy Budán a jezsuita kollégiumban 1749-ben adtak elő egy Juditról szóló magyar játékot. Forrása e megjegyzésnél Takács József könyve (A jezsuita iskoladráma, Bpt. 1937. 90. l.), ahol ezt a közlést találjuk: „Poés. *lusit Berthuliam liberatam et aulae regiae recens surgentis novum exortum fictione adumbravit.* A budai kir. palota építésére céloz. (EK. Ab. 84. — 1749.) Magyar nyelven teljes szöveggel nyomtatásban megvan a Nemz. Múz.-ban; címe: *Ama Híres Bátor szívű és Vitézi Nagy erejű Nevezetes Szent Judith Asszonyinak Holofernessel, Nabugodonozor erős Táborának kevély Fő Hadi Vezérével lett jeles dolgairól íratott Rövid Historia, Melly Tragédiás Magyar Versekben újonnan foglaltatván, kibocsátatott. Nyomtatott Budán 1749. Esztendőben.*“

A szóban lévő mű 1744-ben készült, mint a záró versszak vallja:

„Írtam ez verseket a Duna mentébe
Ezer hétszáz negyven negyedik töltébe
Tanitásim között munkám megszűntibe,
Meleg Canicula reánk érkezébe.“

Már ez a vallomás is kérdésessé tenné a jezsuita évkönyv említett darabnak a nyomtatásban megjelenttel való azonosságát; hiszen az évkönyv alkalmi darabról beszél, az alkalom pedig öt esztendő alatt elavul!

Már Bayer (A magyar drámairodalom története, I. 71—79. l.) nyomatékosan figyelmeztet arra, hogy nem előadásra, hanem olvasásra szánt művel van dolgunk. Az elején lévő „rövid megszólítás“ határozottan mondja:

„Azért jó olvasó! ki engemet szemlélsz,
Oly dolgokat olvassz itt, melyet még nem is vélsz...“

— A Bérekesztés is olvasóhoz szól:

„Szerelmes olvasóm, el ne felejtkezzél,
Együgyüknek írtam, arról emlékezzél...“

A jezsuitáknál előadott darab a budai vár építésével volt kapcsolatban. A nyomtatott darabnak más a tanulsága: „Had verése Isten igazgatásából vagon... Ne kevélykedj te is, ember, szerencsédben, mert Isten kezében vagy egész éltedben... Nem tudod éltednek idejét és napját... Te pedig, ki szenvedsz sok nyomorúságot, Istennek könyörögj, adjon szabadságot, Távoztassa téled a háborúságot, Ne láss ellenségtől soha bosszúságot...“

Bayert azonban megállítja a cím vallomása: „tragédiás magyar versekbe foglalta“ szerzőnk a művét. „Legnagyobb valószínűség szerint e kijelentés a párbeszéd formát akarja — úgymond — jelenteni, megkülönböztetéstül a verses elbeszélés előadó stíljétől.“ A tragédiás forma nyilván párbeszéd

formát jelent. De a párbeszédes forma még nem előadási szándék jele. A bibliai történetet versbefoglaló széphistóriák közt párbeszédes formájú is kerül elénk, a nélkül, hogy szerzője azt előadásra szánta volna. Ime Páriz Pápai Ferenc 1703-ban kiadja alkalmi házassági versét e címen: „Abrahám pátriarka Fija Isák és Bethuel leánya Rebeka. Házasság alkalmatosságával lett Beszélgetés”. (Említi Dézsi: Pápai Páriz Ferenc, 271. l., közli is az 1794. évi kiadás címlapját, de megvan a Nemz. Múzeumban budai 1781. évi kiadása is.) A lakodalmásokat oktató szerző eljárása egyezik *Judit históriájának* feldolgozójával: párbeszédes jelenetekbe szedése a bibliai történetnek.

Lám az *Eszter-história* feldolgozói nyilván előadásra szánták művüket. A Bayer közölte feldolgozás (Egy magyar Eszther-dráma, 1904.) a beköszöntő versekben bejelenti, hogy „mint gyenge nevendék deákok, fakadóban lévőt szép oltoványúgok” ezzel akarnak „számot adni arról, amit itt tanultunk”. Az újabbban előkerült másik Eszter-dráma,* amelynek prológusa a keletkezés dátumát így jelzi: „Ezer hét-száz felett huszon negyed idő Minden részeiben frissen kedveskedő, Elegyes is noha ez újult esztendő, Mert örömmel öszve bánatot is szerző”, e prológusban is, epilógusában is a néző és hallgató közönséghez fordul. Az epilógusban pl.: „Láttátok s hallátok kedves felgyült hívek, Christus nyája körül forgódó személyek, Alnok practikáját az gonosz Ördögnek...” Ilyenféle szövegrész nincs a mi Juditunkban. Nyilvánvaló, hogy szerzője nem is gondolt műve előadására.

Irodalomtörténetekben tehát helyesbítenie kell két téves adatot: a *Judit-históriáját* nem iktathatjuk a XVIII. század drámái közé, de még inkább törölnünk kell a jezsuita iskoladrámák lajstromából. *Alszeghy Zsolt.*

Két jezsuita vígjáték.

1942 nyarán György Lajos professzor úr szíves engedélyével és támogatásával a kolozsvári r. kat. Lyceum hatalmas könyvtárában kutattam. A gazdag kéziratos anyagban két, eddig ismeretlen iskoladráma kézirata került a kezembe, a XVIII. század jezsuita iskoladrámájának két tipikus terméke.

A kolozsvári jezsuita kollégium iskoladráma-termését Erdélyi Károly (A kolozsvári piarista gimn. története, 1897) és Ferenczi Zoltán (Erdélyi Múzeum 1897. és 1900.) után Gerencsér István (Adalékok a magyar iskolai drámák történetéhez, 1909.) állította egybe. Az ő figyelmüket ez a két darab elkerülte, bár nyilvánvaló — tartalmuk és forrásuk vallomása alapján nyilvánvaló —, hogy ezek is a kolozsvári jezsuita kollégium hagyatékából valók.

Az első darab címe: *Botfalvai vígjáték*. Könyvtári jelzése: Kézirat, 365. a. A címet adó név a darabban szereplő Szűkmarkosi Peti úrfi szolgájának a neve, aki azzal szolgál reá e vígjátéki megörökítésre, hogy ifjú urát megmenti abból a kényes helyzetből, amelybe az játékszenvedélye következtében jutott. A vojta nevezetű kártyajátékon ugyanis egyre vesztett, végre is zálogban kellett hagynia óráját és kardját; Botfalvai az, aki ezeket ügyes hazudozásai és meesterkedései révén visszaszerzi.

* Kézirat a Nemzeti Múzeumban.